

SZŐLÉSZ - BORÁSZ MIKRO- ÉS KISVÁLLALATOK VÁLSÁGÁLLÓSÁGÁNAK VIZSGÁLATA, KILÁTÁSAIK MARKOV-LÁNC ALAPÚ ELEMZÉSE AZ EGRI BORVIDÉK ASPEKTUSÁBAN

Vincze Judit – Antal Sándor

Összefoglalás

Az elmúlt néhány évtized során, főként a globalizáció előretörésével és a piacgazdaság hazai kialakulásával párhuzamosan a vidékgazdaságok jelentős változáson mentek keresztül. Mai állapotukra a nagyfokú inhomogenitás, valamint a jelentős mértékű differenciálódás jellemző mind ökonómiai, mind pedig szociológiai nézőpontból. Mindezek mellett azonban, valamennyi régió gazdasági struktúrájához köthetők olyan kiemelt ágazatok, melyek gazdasági teljesítménye alapvetően befolyásolja az adott régió fejlődésének ütemét és irányát. Így az egri régió vidékgazdasági vizsgálatának esetében kiemelt figyelmet kell szentelni a szőlész – borász területnek, amely gazdasági - és kulturális beágyazódása révén jelentős ráhatást (képes) gyakorolni a térség versenyképességére, fejlődésére. Jelen kutatásunk fókuszába az Egri borvidék szőlész – borász mikro- és kisvállalatait állítottuk. A vizsgálat során kiemelt figyelmet fordítottunk a vállalkozások „válságállóságára” a 2008. évi gazdasági válság utáni gazdasági teljesítményeik fényében. Versenyképességük és fejlődési irányuk becslésére a Markov-lánc modellt alkalmaztuk. Eredményeink alapján a versenyképességgel és a vállalati stabilitással kapcsolatos javaslatokat fogalmaztunk meg a borvidék mikro- és kisvállalatainak aspektusában.

Kulcsszavak: Egri borvidék, likviditás, controlling, Markov-lánc modell

JEL: M21

STUDY OF THE CRISIS RESISTANCE OF MICRO AND SMALL WINE COMPANIES, MARKOV CHAIN-BASED ANALYSIS OF THEIR PROSPECTS IN THE ASPECT OF THE EGRI WINE REGION

Abstract

Over the past few decades, mainly in parallel with the advance of globalization and the development of the market economy in Hungary, rural economies have undergone significant changes. Their current state is characterized by a high degree of inhomogeneity and a significant degree of differentiation from both an economic and a sociological point of view. In addition to all this, however, the economic structure of each region can be linked to key sectors whose economic performance fundamentally influences the rate and direction of the development of the given region. Thus, in the case of the rural economy study of the Eger region, special attention should be paid to the wine-growing area, which, through its economic and cultural integration, can have a significant impact on the competitiveness and development of the region. The focus of our present research was on the micro and small enterprises of the Egri borvidék wine region. During the investigation, we paid special attention to the "crisis resistance" of the enterprises in light of their economic performance after the 2008 economic crisis. We used the Markov chain model to estimate their competitiveness and development direction. Based on our results, we formulated proposals related to competitiveness and corporate stability in the aspect of micro and small companies in the wine region.

Keywords: Egri borvidék, liquidity, controlling, Markov chain model

Bevezetés

Az elmúlt, több mint három évtizedben olyan külső és belső hatások érték a hazai vidékgazdaságokat, amelyek jelentősen átalakították azok belső struktúráit, valamint külső kapcsolatrendszerüket. Ezen hatások közül kiemelhetők az 1990-ben lezajló politikai – és gazdasági rendszerváltás következtében átalakult tulajdonosi szerkezet, a gazdasági ágakban a mikro-, kis- és középvállalati rendszer előre törése, valamint a globalizáció hatására meginduló differenciálódás és területi verseny. Káposzta (2016) megfogalmazása szerint a külső gazdasági-piaci kapcsolatok átrendeződésével a vidékgazdaság termelési szerkezete is jelentős átalakuláson ment keresztül. Meglátása szerint, hazánkhoz az EU fejlett országaihoz történő felzárkózásához elengedhetetlen kérdés a vidékgazdaságot meghatározó agrárium stratégiai állapota. Véleménye szerint a vidékgazdaság fejlesztési perspektíváit elsősorban az emberi, gazdasági, valamint a társadalmi tényezők pontos ismerete határozza meg. Székely és Krajcsovics (2017) fejtik ki azon meglátásukat, amely szerint a vidéki térségek szerepe, amellet, hogy bár egyes szempontok alapján felértékelődőben van, súlyos gondokkal küzd, mint az elvándorlás, elöregedés. Kis (2014) kutatása alapján megállapítható, hogy a területi entitások térbelisége szükségszerűen maga után vonja a területi egyenlőtlenségek létrejöttét. Ezzel együtt a vidéki térségek és az egyes vidékgazdaságok nyitott, dinamikus és komplex rendszerek, s mint ilyenek folyamatosan változnak. Ritter (2018) a vidékgazdaság foglalkoztatási szerkezetét vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy a területi folyamatok elemzésekor a versenyképesség és a foglalkoztatás szorosan kapcsolódik egymáshoz, amivel jelentős hatást gyakorolnak a vidéki térségek helyzetére. Ebben a mezőgazdasági foglalkoztatásnak sajátosságánál fogva különleges szerepe van, ugyanakkor a korábbi évtizedek során a vidékbiztonságot alapvetően meghatározó és befolyásoló tényezők, valamint folyamatok jelentősen megváltoztak. Megállapítása szerint a vidéki térségek nagy része elsősorban alacsony versenyképességgel jellemezhető és ez a helyzet a szakirodalmi vizsgálatok alapján hosszú távon is változatlan marad. Az alacsonyabb versenyképességet döntően befolyásolja az érintett térségek rosszabb foglalkoztatása, melynek okaként sok esetben elsősorban a periférikus mezőgazdaság visszaszorulása érhető tetten.

Kovács és szerzőtársai (2015) a vidék lehatárolásával kapcsolatos munkájukban megállapítják, hogy a vidékkutatások jelentősége egyre nő, hiszen a rurális környezetben zajló vizsgálatok nem csupán elméleti és módszertani kérdéseket vetnek fel, de a gyakorlatba ültethető területfejlesztési megoldások alapját is képezhetik, így fontos társadalmi célok eléréséhez járulhatnak hozzá. Kutatásuk során kiemelten foglalkoztak a vidéki terек differenciálódásával. Az általuk feldolgozott szakirodalmi adatok alapján a vidéki terек differenciálódásának hajtóerejét két alapvető folyamatban tárták fel. Ezek szerint a differenciálódás megtörténhet a valós rurális folyamatok szintjén, a „vidékidentitás” elvont fogalmához kapcsolódó tézisek alapján, illetve a vidéki térségek két eltérő dimenziójában: egyrészt a természeti és épített környezetben, másrészt a társadalmi „felépítményben” (helyi társadalom, kultúra és intézmények).

A kontrolling jelentőségével kapcsolatban Hágen és Holló (2017) felhívják a figyelmet a kis- és középvállalkozások kiemelkedő szerepére mind a hazai, mind pedig az európai gazdaságban. Nélkülözhetetlen szerepükre, főleg a hazai viszonyok mellett a magas foglalkoztatás jellemző. Mindezek mellett, a szerzők eredményei szerint a hazai kkv-k elmaradnak az nyugateurópai társaiktól, főként a 2008 évi válság vetette vissza őket. Összegzésük alapján látható, hogy a hazai kkv-k rosszul teljesítenek a vállalkozói szellem, az újrakezdés, a készségek és innováció, a környezet és a nemzetköziesedés területén. A kisvállalkozások önmagukban gyengék, a hálózatosodás, később a klaszterszerveződés javíthatna a helyzeten. Lakatos (2017) kutatása során a kontrolling eszközök alkalma-

zásával kapcsolatban a kockázatcsökkentés lehetőségét vizsgálta a kkv-szektor vállalkozásai tekintetében. Megállapításai szerint vállalkozók jelentős aránya törekszik a tevékenysége során a kockázatcsökkentésre, amelynek több módszerét is ismerik. Ezeknek a módszereknek az önálló alkalmazása azonban már kevésbé jellemző. Összegzése szerint a tervezés, terv-tény elemzés, vállalati partnerek minősítése, kommunikáció olyan rendelkezésre álló eszköz a vállalkozások számára, amelyek szoros kapcsolatban állnak a kontrollinggal. Az elemző munka azonban főként a kkv-szektorban ütközik akadályba, ahol a nem közvetlen értékteremtés sokszor háttérbe szorul, nem számolva azok hosszú távú előnyeivel. Bogáth (2017) kutatása során jutott arra a következtetésre, hogy a kontroll-ing jelen van a legkisebb cégek életében is és áthatja a tevékenységeiket. A kontroll-ing - ahogy nő a vállalkozás - egyre szakszerűbb és egyre komplexebb kivitelezést igényel. A méretbeli növekedés, a kisvállalkozásból középvállalkozássá válás vízváltató a kontrollinghoz való hozzáállásban. Míg kisvállalkozásként csupán erősen ajánlott lehetőség a kontroll-ing szemlélet kialakítása, középvállalkozásként ez a fennmaradás egyik alapfeltétele. A kontroll-ing kihívásainak elemzése során Bedenik (2015) hívja fel a figyelmet arra, hogy az elmúlt évek során a gazdasági életre az erős dinamika és a magasfokú összetettség volt jellemző. Mindezek mellett a mai üzleti problémákat nem lehet a megszokott és hagyományos megközelítéssel és módszerekkel megoldani. A kontroll-ing az egyik olyan új megközelítés, amely segíti a menedzsmentet az új körülményekhez és kihívásokhoz való alkalmazkodásban, valamint étellel teli, új kihívásokkal szembenézni képes szervezetek létrehozásában. A kontroll-ing egy viszonylag fiatal, növekvő jelentőségű funkció, még mindig inkább intra-, mint extraorientált, inkább az operatív üzletre, mint annak stratégiai és normatív vonatkozásaira koncentrálnak. A vidékgazdaságok fejlesztésének okait kutatva Gardner (2005) jutott arra a következtetésre, hogy egy ország általános reáljövedelem-növekedésének összefüggésében fontos különbséget tenni az összesített mezőgazdasági GDP és az egy munkavállalóra jutó mezőgazdasági GDP között. A mezőgazdasági ágazat növekedése mindig helyspecifikus, így a technológia fejlődéséből és a relatív tényező árak változásaiból eredően egyes országok nyernek, más országok pedig veszítenek a mezőgazdaság teljesítményének növekedésével. Tehát nem lehet (kellene) automatikusan azonosítani a növekedés sikerét a növekvő mezőgazdasági GDP-vel (vagy kibocsátással). Mindezek mellett az egy főre jutó mezőgazdasági GDP növekedése általában a siker mutatója, az életszínvonal javulásának anyagi alapot biztosító eleme mind a vidéki, mind a városi lakosok számára.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az egyes vidékgazdaságok, bár területileg egzaktnak nem, vagy csak korlátozottan határolhatóak le, mégis jellemzően kötődnek saját vidéki térségük gazdasági, társadalmi erőforrásaihoz és hagyományaihoz. Így Eger (és ezen belül az Egri borvidék) rurális gazdasága is jelentős mértékben kötődik a szőlész – borász ágazathoz. Gazdaságstruktúrájában tradicionálisan kiemelt helyet foglal el, figyelembe véve az ágazathoz kapcsolódó, egyéb területen működő gazdasági vállalkozások input – output rendszerét (idegenforgalom, vendéglátás). Ezen belül is kiemelt szerep jut az ágazat kis- és középvállalataira, amelyek az Egri borvidéken az egyéni vállalkozások mellett a szőlő- és borpiac termelői oldalának gerincét alkotják. Mindezek mellett azonban az elmúlt időszakban a borvidéken a kis- és középvállalatok nem tudták betölteni ezt a vezető, az egri térségi gazdaságot meghatározó szerepet. Súlyos visszaeséssel vészelték át a 2008 évi globális gazdasági válságot, valamint nem sikerült megerősödni a 2020 évi Covid 19 pandémia kezdetéig. Mindezek igazolását, valamint a versenyképesség javításának lehetőségét a vállalkozások gazdasági eredményeinek kontroll-ing szemléletű elemzésében láttuk a kutatási terv kidolgozásánál és operatív megvalósításánál.

Anyag és módszer

Kutatásunk az Egri borvidék szőlész – borász társasvállalkozásainak gazdasági eredményeire összpontosított. A vizsgálat központi témájaként a 2008. évi gazdasági válságot követő, valamint a 2020. évi Covid 19 pandémiát megelőző időszak gazdálkodási eredményességét elemeztük. Kutatómunkák alapját a vállalkozások éves mérlegbeszámolóit, valamint számos releváns ágazati statisztikai adatok biztosították.

A mérlegbeszámoló adatforrása az Igazságügyi Minisztérium nyilvános adatbázisára épült, a vizsgálati időszakot a 2009 – 2020 évek intervalluma fedte le. A minta kiválasztása többlépcsős mintavételi eljárással történt. A teljes sokaság tekintetében a Pest Megyei Kormányhivatal által kezelt Borászati Üzemek Listája volt az irányadó. Első lépcsőben az Egri borvidékhez tartozó társasvállalkozások szűrése történt meg. Az adatbázis alapján jelenleg 97 társasvállalkozás működik a borvidéken. Második lépésben a borvidék vállalkozásait sorszámmal láttuk el, az üzemlistán elfoglalt hely szerint. Harmadik lépésben meghatároztuk a mintanagyságot. Empirikus tapasztalatokra alapozva, valamint a kutatás céljait figyelembe véve a 10%-os mintanagyságot reprezentatív méretnek fogadtuk el. Véletlenszám generálás után a teljes üzemi lista vállalkozásaiból a megfelelő sorszámúkat emeltük be a minta keretei közé. A mintát újabb, 1-től 10-ig terjedő sorszámmal láttuk el, amely megjelöléshez a kutatómunka során következetesen ragaszkodtunk. A mintában lévő vállalkozások közül 9 db korlátolt felelőséű társaságként, egy darab pedig szövetkezeti formában működik.

Az elemzéshez szükséges további adatokat a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), az Agrárközgazdasági Intézet (AKI), valamint az Egri borvidék Hegyközségi Tanácsa (EBHT) releváns adatbázisából nyertük. Az adatok feldolgozásához a Microsoft Excel programot használtuk, az elemzéshez a matematikai statisztika egy és többváltozós módszereit alkalmaztuk.

A borvidék mikro- és kisvállalkozásainak teljesítménybecslése a Markov – láncmodell segítségével történt. Markov vonatkozó elmélete valamely területen, egy jövőbeli időszakban várható mozgás valószínűségét írja le. A modell megadja, hogy a t időpillanatban a vizsgált jellemző szerinti állapotban lévő, jól körül határolt – homogén – rendszer a $t+1$ időpillanatban milyen valószínűséggel kerül egy másik állapotba. A modell alapja az átmeneti valószínűségi mátrix. A mátrix minden sora egy-egy valószínűségi vektor, amely megmutatja, hogy milyen valószínűséggel kerül egy osztálybeli elem egy másik osztályba. A mátrix felépítéséből adódóan a főátló gyakorlatilag a „helyben maradás”, azaz az immobilitás valószínűsége. A Markov elmélet szerint bármely, a t_0 időpont utáni időszakra meghatározható az eloszlás az átmenet-valószínűségi mátrix és a 0 időpontra vonatkozó eloszlásvektor ismeretében:

$$p_t = p_0 * A^t$$

ahol:

p_t = a t időpontra vonatkozó eloszlásvektor;

p_0 = a 0 időpontra vonatkozó eloszlásvektor;

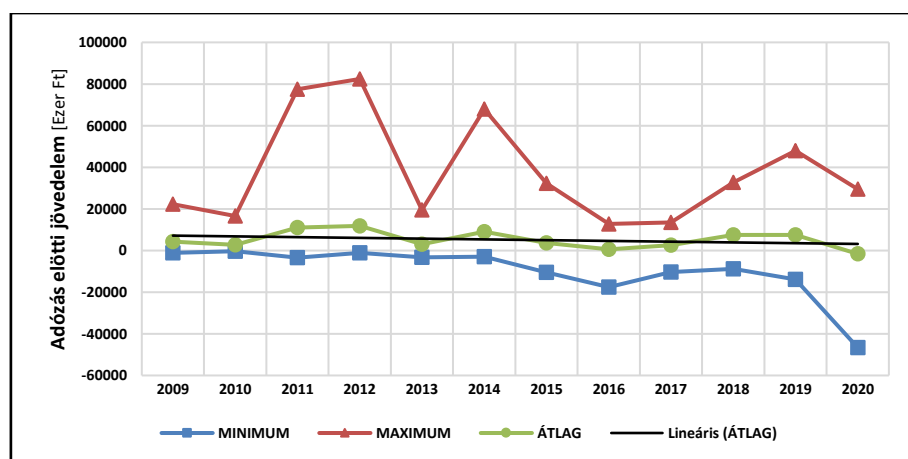
A^t = az átmenet-valószínűségi mátrix t -edik hatványa;

(Gábor, 2005), (Major 2007), (Netzer, 2008)

A kutatás során a 2024-es évre várható eloszlás valószínűségét határoztuk meg. Az időpontot a statisztikában elfogadott és alkalmazott szabályrendszer alapján határoztuk meg, amely szerint a jövőbeli becslés a teljes időintervallum 1/3-áig adható biztonságosan. Véleményünk szerint a vizsgált 12 év hosszúságú időszakra (2009 – 2020) a 4 évnyi időtávolság még elfogadható bizonytalanságokat fog tartalmazni, így a becsléshez a 2024. évi várható adatok meghatározását tűztük ki célul.

Eredmények

Az üzleti életben, minden vállalkozás alapja egy meghatározott időintervallumra vett eredményes gazdálkodás feltételeinek a megteremtése. Kiváltképp fontos kérdés ez az agráriumban, ahol a gazdálkodás sajátosságai különösen nehézé teszik a folyamatos működéshez szükséges költségstruktúra fedezetének előteremtését. Így a szőlő – és borágazatban is nagy jelentőséggel bír a tárgyévi gazdasági eredmény, amely egyrészt a következő gazdasági évek megalapozásának, másrészt a piaci sajátosságokból eredő konjunktúra – dekonjunktúra ciklusok üzemi hatástompításának alappillére. A szekunder és terciér ágazathoz tartozó, hasonló vállalati paraméterekkel rendelkező üzleti vállalkozástól eltérően azonban, a következő gazdasági év tervezése vonatkozásában a szőlőtermeléssel és borkészítéssel foglalkozó gazdaságok esetében nagyobb a bizonytalanság, ezért szilárdabb alapot követel. Tekintettel arra, hogy a szőlőtermesztésben az üzleti évre vetítve jelentősen elnyúlik a változó költségek finanszírozási szakasza, még a bortermelés esetében az értékesítés alapját jelentő készletek felhalmozására egy adott üzleti évben csupán egy rövid időszak áll a termelők rendelkezésére, a megelőző időszak gazdálkodása kardinális kérdés. Ezen gondolathoz kapcsolódóan első lépésként a mintában lévő vállalkozások adózás előtti eredményeinek évenkénti értékét vizsgáltuk 2009–2020-as évek között, amelyet az 1. ábra szemléltet.

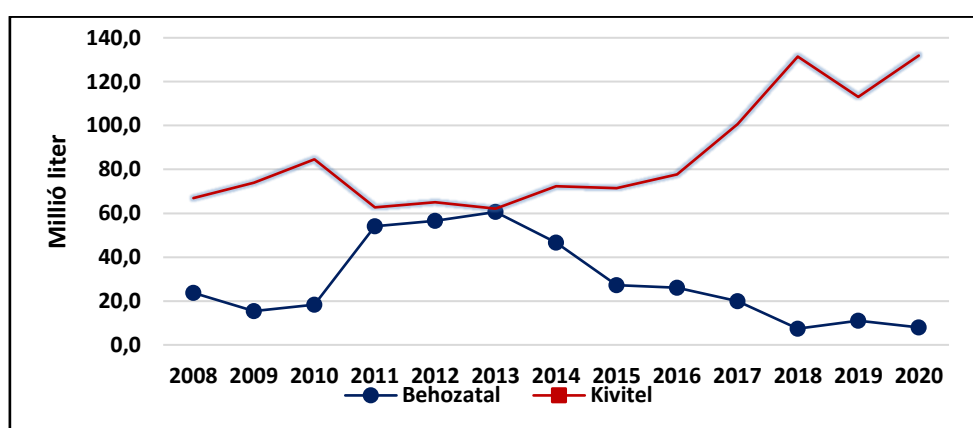
1. ábra: A mintában tapasztalt adózás előtti eredmények értékei

Forrás: A számviteli beszámolóik alapján saját szerkesztés (2022)

Előzetes feltételezésünk szerint az ágazatban a vállalati működést és így a tulajdonosi jövedelmezőséget a 2008. évi gazdasági válság, az utána következő időszakban egyértelműen két szakaszra bontja. Az első, rövidebb szakaszban a jövedelmezőség stagnálását, vagy visszaesését vártuk, még a második szakaszban az adózás előtti eredmények kis léptékű, de folyamatos növekedését tételeztük fel. Mindezen hipotézisünket a vállalkozások adózás utáni jövedelmének elemzése nem igazolta. Az 1. ábrán látható eredmények alapján megállapítható, hogy bár a 2010. évi tulajdonosi bruttó jövedelem a 2009. évi eredmény 63%-ára esett vissza, az azt követő időszakban azonban a jövedelem egyértelmű növekedése, stabilizálódása nem következett be. A teljes vizsgálati időszakra számított lineáris trendről elmondható, hogy enyhén csökkenő jelleget mutat. Mindez több szempontból is hátrányosan érinti a borvidék társas vállalkozásait. Egyrészt a hektikusan változó tulajdonosi tőke- és vállalkozói járadék nagymértékben megnehezíti, egyes esetekben lehetetlenné teszi az esetleges tőke-, vagy hitelpiacról történő finanszírozás lehetőségének kihasználását. Másrészt az instabil gazdálkodás hátráltatja a következő dekonjunktúrális periódusra történő felkészülést. Mindezek

mellett tovább rontja a borvidék borászatainak gazdasági helyzetét, ha a kapott eredményt az éves infláció figyelembevételével vizsgáljuk. Az évenkénti elvárt tulajdonosi jövedelemnövekmény reális minimumértékének lenne tekinthető a mezőgazdasági termelői ráfordítások árindexeiből (2000–2021 évek között) számított 5,5%-os évenkénti átlagos inflációs érték (KSH adatok alapján), mely csupán a befektetett tőke utáni járadék vásárlóerejét őrizné meg. Eredményeink alapján azonban ez az évenkénti növekedés a vállalkozások adózás előtti eredményében nem realizálódott.

A tőke- és vállalkozói jövedelmezőség kiegyensúlyozatlanságának hátterében természetesen több külső és belső tényező is feltételezhető. Ezzel kapcsolatban a hazai borpiac termékmennyiség változásának hatását vizsgáltuk a gazdaságok eredményeivel kapcsolatban. Feltételezésünk szerint, az importként megjelenő kínálati többlet érezhető hátrányt, még a bővülő exportlehetőség realizálható előnyt jelent a hazai és így az Egri borvidék gazdaságai számára egyaránt, növelve az élesedő versenyhelyzetből származó gazdasági viszonyok ráhatását a jövedelmezőségre. A 2008 és 2020 évek közötti bor export – import mérleg alakulását a 2. ábra tárja fel.

2. ábra: A hazai bor export – import mérleg 2008 – 2020 évek között

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A 2. ábra alapján a vizsgált időszakban a bor külkereskedelmével kapcsolatban három elkülönülő szakaszt azonosítottunk. A 2008. évi válságot követő években (2009; 2010) az export erőteljesebb és az import enyhébb növekedése volt jellemző. Ezzel kapcsolatban azonban a borvidék vállalkozásainál nem volt tapasztalható a jövedelmezőség javulása. Még 2009 évhez képest 2010 évre az export 14,5%-kal bővült, addig a jövedelmezőség 37%-kal esett vissza. 2011 és 2013 évek között a kiviteli – behozatali mennyiség, növekvő behozatal mellett csupán csekély különbséget mutatott. Mindeközben a minta gazdaságainál a bruttó jövedelem hektikusan változott. 2014. évtől a hazai borpiacon folyamatos exportnövekedés és ezzel paralel módon import csökkenés volt tapasztalható. Ezt a piaci lehetőséget a minta gazdaságai csekély mértékben tudták csak kihasználni, az exportlehetőségek növekedéséből nem tudták a jövedelmezőségüket olyan mértékben stabilizálni, hogy az kellő gazdasági hátteret biztosítson a következő dekonjunktúrára való felkészüléshez. A realizálódott gazdasági teljesítményekkel párhuzamosan az adózás előtti jövedelem az import mennyiséggel pozitív, közepes korrelációs kapcsolatot mutatott, $r = 0,5$ együttható értékkel. Ezzel ellentétben az export mennyiséggel vett lineáris kapcsolat ennél gyengébb, fordított összefüggést adott, $r = -0,32$ korrelációs együttható érték mellett.

További, mélyebb gazdasági problémák jelenlétére utal az 1. ábrán feltüntetett, az évenkénti adózás előtti jövedelem maximális és minimális értékeinek hektikus változása. A vizsgált időszak közel felében (2011; 2012; 2014; 2019; 2020) rendkívül nagy különbséget mutatott a minimális és maximális érték. A tetőzés 2012. évben volt tapasztalható, 83 513 000Ft-tal realizálódott a differencia.

Rendkívül súlyosan érintette az Egri borvidék társas vállalkozásait a Covid 19 pandémia első éve, a 2020-as év. Ebben az évben a gazdaságok átlagosan jelentős veszteséget könyvelhettek el, a mintában a maximális és minimális érték különbsége 76 124 000Ft volt. Természetesen, ez a nagymértékű differencia az egyes évekre vonatkozóan magyarázható lehetne a termőterület, a hozam, vagy az értékesítési ár drasztikus változásával az egyes vállalkozások tekintetében. E három tényező közül, empirikus tapasztalatok alapján a termőterület nagyságának gyors változását kizárhatjuk, figyelembe véve a szőlőültetvények technológiai jellemzőit. A maradék két tényezővel kapcsolatban korrelációs vizsgálatot végeztünk a maximális, a minimális, valamint az átlag értékkel fennálló statisztikai kapcsolat meghatározására. A vizsgálat eredményét az 1. táblázat tartalmazza.

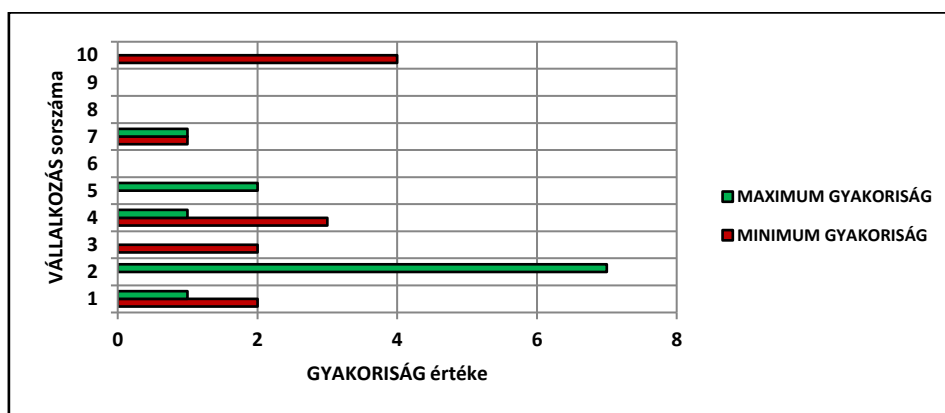
1. táblázat: Korrelációs együttható (r) értékei

ÉRTÉKEK	ADÓZÁS ELŐTTI JÖVEDELEM		
	MINIMUMA	MAXIMUMA	ÁTLAGA
<i>Egyszer fejtett bor átlagára (Országos átlag)</i>	- 0,19	0,16	0,18
<i>Betakarított összes termés (Heves megye)</i>	0,03	0,25	0,26

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás (2022)

A táblázatban látható eredmények alapján megállapítható, hogy a vállalkozások eredményeinek ilyen mértékű ingadozása nem magyarázható csupán a bor felvásárlási árának, illetve a betakarított termés mennyiségének változásával. Itt szeretnénk felhívni a figyelmet az adózás előtti eredmény minimum értékének korrelációs kapcsolataira. A számított korrelációs együttható $r = - 0,19$ értéke fordított irányú kapcsolatot mutat a bor felvásárlási árával, még az $r = 0,03$ érték gyakorlatilag függetlenséget jelez a betakarított mennyiség változásával. Mindezek mellett a maximum és az átlageredmények gyenge pozitív kapcsolata nem magyarázza egyértelműen a vállalkozások szélsőséges eredményeit, azok nem vezethetők vissza teljes mértékben a külső gazdasági hatásokra.

Következő lépésként a mintában lévő vállalkozások gazdálkodásának eredményességét vizsgáltuk az adott időszakban. A vizsgálat alapját a mintában lévő vállalkozások adózás előtti jövedelmére vonatkoztatott maximum, valamint minimum értékek gyakorisága adta, az elemzés eredményét a 3. ábra szemlélteti. A vizsgálati lépés rezultátuma szerint a minta tíz eleméből csupán három vállalkozás (30%) tekinthető a szélsőséges gazdálkodástól mentesnek a vizsgált időszakban. Két mintaelem (20%) esetében csak negatívum, illetve szintén két elem (20%) esetében csak maximum eredmény fordult elő. Három vállalkozás esetében (30%) mindkét szélsőség megfigyelhető volt.

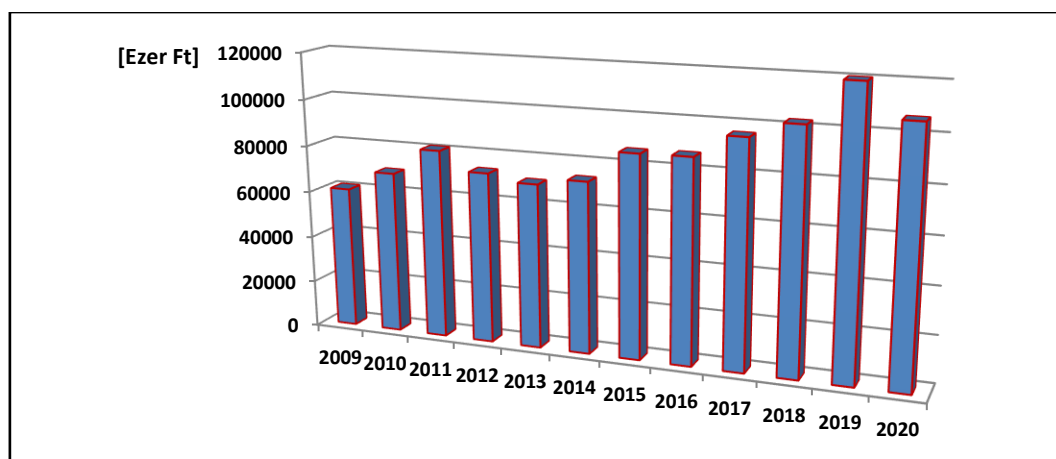

3. ábra: Az adózás előtti eredmények maximális és minimális értékének gyakorisága a mintában

Forrás: A számviteli beszámolóké alapján saját szerkesztés (2022)

Mіндеzen eredmények alátámasztják a vizsgált borvidék szőlő- és bortermelő vállalkozásainak jellemzően szélsőséges és kiszámíthatatlan gazdasági teljesítményét. Figyelmeztető jelként értékeltük azt az esetet, amikor ezen rövid időszak alatt egy vállalkozás a legjobb és legrosszabb eredményt is produkálta. Feltételezhetően, ebben az esetben olyan gazdasági hatások állnak a háttérben, amelyekre a vállalkozás csak kis mértékben képes hatni, vagy azok negatív hatásainak kivédésére nem rendelkeznek kellő vállalati stratégiával. A végletes gazdálkodásból történő kitörési pont lehet a minta azon 20%-a, ahol csak a maximális eredmény elérésének esete tapasztalható (2. és 5. számú vállalkozás). Mivel a vizsgálatunk bázisát képező számviteli mérleg a bevétel eredményét összegezve tünteti fel, így nem tisztázható teljes biztonsággal a jövedelmezőség (értékesítésből származó árbevétel) minden forrása. Mindezeket figyelembe véve, valamint saját empirikus tapasztalatokra támaszkodva feltételezzük, hogy ezen vállalkozások a borászati főtevékenység mellett egyéb kiegészítő tevékenységgel stabilizálják gazdálkodásukat.

Előterbe helyezve a szőlő- és bortermeléssel foglalkozó vállalkozások üzleti mechanizmusának működését, vizsgálatunk során kiemelt figyelmet fordítottunk a vállalkozások készletváltozásának figyelemmel kísérésére. Tekintettel arra, hogy az ágazatban a naptári tárgyévét követően a felmerülő költségek fedezésére csupán a naptári év zárásáig felhalmozott készlet áll a vállalkozások rendelkezésére, a következő szüretig, valamint az újbor értékesítéséig a tárgyév záró készlete alapvetően meghatározza az ágazat vállalkozásainak mozgásterét és lehetőségeit. A mérlegadatokban feltüntetett készletek átlagértékének változását, évenkénti bontásban a 4. ábra oszlopdiagramjai jelenítik meg. Eredményeink szerint az Egri borvidék társasvállalkozásaira a 2008. évi gazdasági válságot követően a készletek értékeinek növekvő trendje volt jellemző. A 2009. évi készletértéket a gazdaságok a Covid 19 válságot megelőző 2019-es évig közel a duplájára növelték. Számításaink szerint a növekedés 97,5%-os értéket ért el. Meglátásunk szerint mindez azonban nem csupán a vállalkozások gazdasági stratégiájának változásával, hanem egyéb külső gazdasági befolyásoló tényezők ráhatásával is magyarázható. Ezzel kapcsolatban korrelációs elemzést végeztünk a készletérték változás, valamint a felvásárlási átlagár és a termésmennyiség közötti lineáris kapcsolat feltárására. Vizsgálati eredményeink szerint a készlet és a felvásárlási ár között egy közepes kapcsolat állapítható meg, a korrelációs együttható értéke $r = 0,52$ -re adódott. Mindezekkel ellentétben a termésmennyiség és a készletérték között gyenge, gyakorlatilag elhanyagolható nagyságú ($r = -0,16$) fordított kapcsolatot tártunk fel.

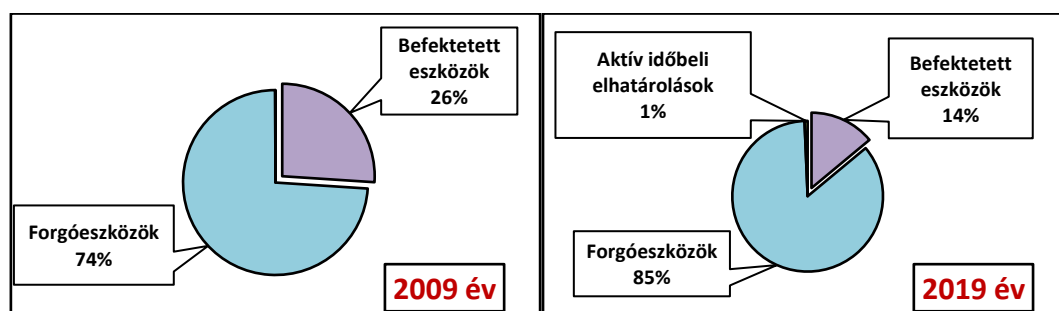

4. ábra: A készletek átlagértéke a minta vállalkozásai körében, évenkénti bontásban

Forrás: A számviteli beszámolóok alapján saját szerkesztés (2022)

A készletértékek elemzésével kapcsolatban felhívjuk a figyelmet arra, hogy a mezőgazdasági ráfordítások költségei, szintén a 2009. évi bázisra számítva, a 2019-es évre 27,4%-kal emelkedtek (KSH adatok alapján saját számítás). Ebben az aspektusban látható, hogy a készletérték-növekménnyel párhuzamosan a borvidék gazdaságainál jelentős költség-növekmény is jelentkezett.

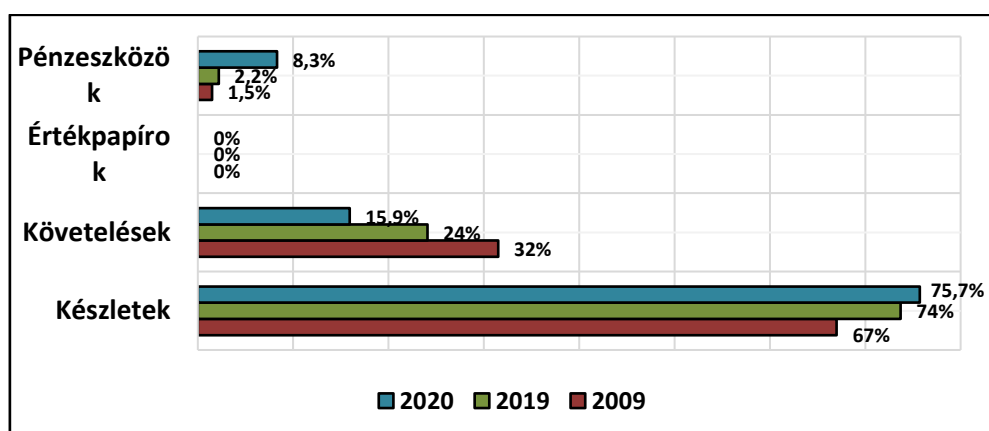
A kiegyensúlyozott működéssel kapcsolatosan vizsgáltuk a vállalkozások eszközoldali változásait. A vizsgálatunk ezen a területen a 2008. évi válságot követő 2009-es évre, valamint a Covid pandémiát megelőző 2019. évre fókuszált. Az aktívákban bekövetkezett változást az 5. ábra szemlélteti.

5. ábra: A számviteli mérleg eszközoldali megoszlásarányának változása a minta vállalkozásainak összesített eredményeiben

Forrás: A számviteli beszámolóék alapján saját szerkesztés (2022)

Eredményeink szerint a minta vállalkozásai a 2009. évi 983 546 ezer Ft összeredményt 2019. évre 1 558 546 ezer Ft-ra növelték, ami 58%-os növekedésnek felel meg. A 2019. évre vonatkozóan, a pandémia berobbanását megelőző évben az eszközökön belül a forgóeszközök részaránya 74%-ról 85%-ra növekedett, jórészt a befektetett eszközök rovására, amely részaránya 26%-ról 14%-ra csökkent. A vizsgált két gazdasági évre vonatkozóan az aktív időbeli elhatárolások csupán kismértékben változtak. Az említett tétel 2009. évben a teljes eszközarány 0,06%-át tette ki, ami gyakorlatilag nullának volt tekinthető. Ez az érték 2019. évre 1%-ra növekedett. A pandémia első évében, 2020. évben az összesített eszközérték 1 265 999 ezer Ft-ot tett ki, ami közel 19%-os csökkenés a 2019. évi eredményhez képest. Ezen belül a forgóeszközök 2%-os és az aktív időbeli elhatárolás 1%-os csökkenését a befektetett eszközök 3%-os növekedése ellensúlyozta. A forgóeszközök összetételének tekintetében a vizsgálati évekre vonatkozóan a 6. ábra ad tájékoztatást.

6. ábra: A forgóeszközök összetételének megoszlása a minta vállalkozásainak összesített eredményében

Forrás: A számviteli beszámolóék alapján saját szerkesztés (2022)

Az 5. és a 6. ábra összevetéséből levonható az a következtetés, amely szerint a borvidék vállalkozásainál a termelés folyamatosságát biztosító erőforrások alappilléret a készletek jelentik. Bár a készletérték abszolút értékben jelentős növekedést mutatott 2019. évben a 2009. évi eredményhez képest (4. ábra), ennek ellenére a forgóeszköz összetételben csupán 7%-os növekedést eredményezett. A 2009 és a 2020 évek viszonylatában figyelemre méltó információ a követelésállomány jelentős csökkenése, amely közel 50%-kal esett vissza az aránymutatók aspektusában. Szintén kiemelt figyelmet kell fordítani az értékpapírokkal történő gazdálkodásra. Ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy a minta vállalkozásai a vizsgált időszakban nem éltek ezzel a vagyongazdálkodási lehetőséggel.

A hosszútávú biztonságos vállalati működés megítélésével kapcsolatban vizsgáltuk a borvidék vállalkozásainak likviditási rátáját és likviditási gyorsrátáját. A kutatás ezen szakaszában a gazdaságok forgóeszköz finanszírozásának kérdése állt a középpontban. Tapasztalataink szerint a gyakorlatban a hosszútávú működés egyik legfontosabb alapja a rövidtávú fizetőképesség biztosítása. Ennek a vizsgálatához első lépésként a minta vállalkozásainak likvid képességét határoztuk meg 2009 és 2020 évek között, éves bontásban. A kapott eredményeket a 2. táblázat reprezentálja. Az eredmények szerint a vállalkozások túlnyomó többsége a vizsgált intervallumban megőrizte fizetőképességét. A legkedvezőtlenebb eset 2012-ben állt elő, amikor is a minta egyharmada (33%-a) nem érte el a likviditáshoz szükséges küszöbértéket a likviditási ráta tekintetében. A stabilizálódás 2014. évtől volt tapasztalható, amely időponttól fogva az utolsó vizsgálati évig (2020) a vállalkozások 90%-a bizonyult rövid távon likvidnek. A teljes időszakra vetítve a vállalkozások átlagosan 85%-a teljesítette a fizetőképesség feltételeit. Figyelembe véve a borászati ágazatban tapasztalható, a készletekre jellemző lassú forgási sebességet, a minta tekintetében meghatároztuk a likviditási gyorsráta évenkénti értékeit is. Ebben az esetben, a kontrolling szabályainak megfelelően a fedezeti oldalon elhagytuk a készletértéket. Az így kapott eredmény lényegesen kedvezőtlenebb helyzetet tárt fel az Egri borvidék vizsgált vállalkozásainak tekintetében. A teljes vizsgálati intervallumra vetítve, átlagosan csak a vállalkozások 38%-a volt fizetőképese a készletérték nélkül. 2015, valamint 2019 és 2020 években a vállalkozások egyharmada nem érte el a likviditási gyorsráta megkövetelt küszöbértékét (1). Mindez megerősítette korábbi eredményeinket, amely szerint a készletek értékének nagysága rendkívül fontos tényező a borászati vállalkozások gazdálkodásában, megfelelő operatív tervezése elengedhetetlen a hosszútávú gazdaságos működés tekintetében.

2. táblázat: A likviditási ráta és a likviditási gyorsráta megoszlási értékei a mintában

ÉV	LIKVIDITÁSI RÁTA		LIKVIDITÁSI GYORSRÁTA	
	Likvid (%)	Nem likvid (%)	Likvid (%)	Nem likvid (%)
2009	86	14	43	57
2010	75	25	38	62
2011	75	25	38	62
2012	67	33	34	66
2013	89	11	34	66
2014	90	10	40	60
2015	90	10	30	70
2016	90	10	50	50
2017	90	10	50	50
2018	90	10	40	60
2019	90	10	30	70
2020	90	10	30	70
ÁTLAG	85	15	38	62

Forrás: A számviteli beszámolóok alapján saját szerkesztés (2022)

A Markov – modell eredményei

A hazai borvidékekhez hasonlóan az Egri borvidék szőlészeti – borászati vállalkozásai is kiemelten fontos szerepet játszanak nem csak a teljes nemzetgazdaság, hanem a régió vidékgazdaságának tekintetében is. Input és output kapcsolataikon, valamint a kapcsolt és ráépülő vállalkozásokon keresztül jelentős feladat hárul rájuk nem csupán regionális gazdasági, hanem vidékfejlesztési szempontból is. A régió szempontjából központi kérdés ezeknek a vállalkozásoknak a rövid-, közép- és hosszútávú működése, megújulása és innovációja. Ezzel kapcsolatban, kutatásunk zárásaként a vállalkozások kilátásaira vonatkozóan készítettük el a rövidtávra becslést adó Markov-lánc modellt, egyrészt a területfejlesztési tervek megalapozásának, másrészt a szakhatósági operatív stratégiai tervek készítésének elősegítésére.

A Markov-lánc modell segítségével a 2024. évben várható adózás előtti jövedelmek változását elemeztük a borvidék szőlész – borász vállalkozásainak aspektusában. A modellalkotás az alábbiakban bemutatott lépések sorozatával történt.

A gazdasági elemzés szakterületén jelenleg még nem eldöntött kérdés, hogy az adózás előtti vagy adózás utáni eredmény a hitelesebb és használhatóbb. Véleményünk szerint ebben az esetben az adózás előtti eredmény hasznosabb, mivel az eltérő vállalati körülmények eltérő adóalap és fizetett adó mértéket eredményeznek. Így az adózás előtti eredmény alapján a vállalkozások összehasonlítása, még a számtalan bizonytalanság ellenére is korrektebben történhet. A fenti gondolatokat figyelembe véve, az adózás előtti eredmények ismeretében a jövedelmi osztályokat a 3. táblázatban közölt osztályközökkel határoztuk meg. Tekintettel az alacsony mintaszámra, a modell felállításához három osztály elégségesnek bizonyult.

3. táblázat: A Markov-modell meghatározott osztályai

Osztály	Osztályköz (ezer Ft)		Megjegyzés
1	- ∞	0	<i>Veszteséges</i>
2	1	3000	<i>Nullszaldós</i>
3	3001	∞	<i>Nyereséges</i>

Forrás: Saját szerkesztés (2022)

A meghatározott osztályközök alapján első osztályba soroltuk a veszteséges vállalkozásokat, második osztályba csekélynek mondható 1 és 3000 ezer Ft közötti eredményt elért vállalkozásokat, ami kvázi nullszaldós teljesítménynek tekinthető. A harmadik osztály esetében a jövedelmet (3000 ezer Ft feletti eredményt) realizáló cégeket vettük figyelembe. Az osztályközök további finomítása nem vezetett eredményre, egyrészt az alacsony mintaszám, másrészt a hektikusan szóródó gazdasági eredmények miatt.

A következő lépésben, az adózás előtti eredmény ismeretében képeztük a számítást megalapozó osztálytáblázatot, amelyben feltüntettük az egyes vállalkozások elfoglalt helyét az adott évben. A táblázat alapján nyílt lehetőség az egyes vállalkozások osztályok közötti átmenetszámának meghatározására, melyet a 4. táblázat tartalmaz. Az átmenetek számából határoztuk meg a Markov-modell átmeneti – valószínűségi mátrixot. A mátrixot a 7. ábra segítségével tesszük láthatóvá.

4. táblázat: Az osztályok közötti átmenetek száma

	1	2	3
1	11	7	4
2	11	28	2
3	3	4	30

Forrás: Az eredmények alapján saját szerkesztés

	1	2	3
1	0,50	0,32	0,18
2	0,27	0,68	0,05
3	0,08	0,11	0,81

7. ábra: A Markov-modell átmeneti - valószínűségi mátrixa (A)

Forrás: Saját számítás

Markov elmélete szerint, az átmenet valószínűségi mátrix minden sora egy-egy valószínűségi vektor, amely megmutatja, hogy milyen valószínűséggel kerül egy osztálybeli elem egy másik osztályba. A mátrix felépítéséből adódóan a főátló gyakorlatilag a „helyben maradás”, azaz az immobilitás valószínűsége, amely a vizsgált minta esetében, főként a második és harmadik osztály tekintetében magas valószínűséget tárt fel.

A 2024. évre becsült eloszlásvektor (p_{2024}) meghatározásához első lépésben a vizsgálati időszak utolsó évéhez (2020) tartozó eloszlásvektort határoztuk meg. Ennek értéke a 2020. évekre kapott relatív gyakoriságból, a számítások alapján

p_{2020}	0,5	0,3	0,2
------------	-----	-----	-----

értékekre adódott.

Következő lépésként meghatároztuk az átmeneti - valószínűségi mátrix 4. hatványát, amelyet az 5. táblázat segítségével mutatunk be.

5. táblázat: Az átmeneti - valószínűségi mátrix negyedik hatványa (A^4)

	1	2	3
1	0,28	0,41	0,31
2	0,31	0,46	0,23
3	0,20	0,28	0,52

Forrás: saját számítás (2022)

Elvégezve az eloszlásvektor és az átmeneti – valószínűségi mátrix 4. hatványának vektor – mátrix szorzását, a 2024. évre kapott eloszlásra a következő eredményt kaptuk:

	1	2	3
$p(2024)$	0,27	0,40	0,33

A Markov – modell segítségével végzett számításaink szerint tehát, 2024-ben a vállalkozások 27%-a az első, 40%-a a második, 33%-a a harmadik osztályba fog tartozni. A számított két eloszlás összevetését a 6. táblázat szemlélteti.

6. táblázat: A 2020. évi számított és a 2024. évi becsült eloszlások értékei

	1	2	3
p (2020)	0,5	0,3	0,2
p (2024)	0,27	0,40	0,33

Forrás: Saját szerkesztés (2022)

A 6. táblázat alapján levonható az a következtetés, amely szerint az első jövedelmi osztály részaránya 50%-ról 27%-ra csökken, azaz a veszteséges vállalkozások száma apadni fog az Egri borvidék szőlész – borász vállalkozásai tekintetében. Mindezek mellett a második és harmadik jövedelmi osztályban a részaránya növekedése várható, 10%-os, valamint 13%-os mértékben.

Következtetések és javaslatok

Az egri régióra épülő vidékgazdaság jelentős pillérét a szőlész – borász vállalkozások jelentik. Ennek ellenére a gazdaságstruktúrában a kapcsolódó és ráépülő gazdasági szektorok teljesítményét alapvetően meghatározó ágazat sok szempontból nehéz évtizedet tudhat maga mögött. A globális gazdasági válságokra vonatkozó empirikus tapasztalatoknak megfelelően, a 2008. évi gazdasági válság rendkívül nehéz helyzetbe hozta a borvidék társasvállalkozásait, amely a tőkejövedelem jelentős visszaesésében mutatkozott meg. Az adózás előtti eredmény közel 40%-os visszaesését a későbbiekben sem sikerült jelentős mértékben növelni, így a 2020 évi Covid 19 pandémia újabb gazdálkodási kihívásokat hozott a szőlész – borász vállalkozások életébe. Tovább súlyosbítja a kialakult gazdasági helyzetet az agráriumban tapasztalható költségnövekedés. A 2000 és 2020 évek között számított mezőgazdasági ráfordítási árak éves szinten átlagosan 5,5%-kal emelkedtek, amelyet a jövedelmezőség nem követett. Mindezek mellett a 2014. évtől jelen lévő exportlehetőség bővülését a vállalkozások csak mérsékelten tudták gazdálkodási eredményeikben realizálni. A 2013. évi 62,1 millió liter borexport 2018. évre 131,4 millió literre bővült, emellett az adózás előtti eredmény átlaga a mintában a 2013. évi 3018 ezer Ft-ról 2018. évre 7586,5 ezer Ft-ra növekedett. A biztató gazdasági statisztika mellett azonban itt újra fel kell hívni a figyelmet az időközben a mezőgazdasági ráfordítási árakban bekövetkezett jelentős növekedésre. A borvidék gazdaságainak szempontjából figyelemfelkeltő eredményt hozott az adózás előtti eredmény és a hazai bor nemzetközi kereskedelmének korrelációs vizsgálata. A kapott eredmények szerint a jövedelmezőség a teljes időszakra vizsgálva szorosabb kapcsolatot mutatott az import mennyiséggel, mint a kivitel volumenével. Mindezek mellett csupán az exportlehetőség növekedésének időszakát elemezve (2013 – 2018 évek között), az adózás előtti jövedelem gyakorlati függetlenséget mutat mind a kivitel, mind pedig a behozatal tekintetében.

A kutatás eredményeire támaszkodva megállapítható, hogy a borvidék gazdaságai rendkívül hektikus jövedelmi eredményt produkáltak a vizsgálati időszak tekintetében. Az adózás előtti jövedelem minimum értékei minden évben negatív értéket vettek fel, kvázi veszteséget könyveltek el az érintett gazdaságok. A minta gazdaságainak csupán 30%-áról mondható el, hogy mentesek maradtak a szélsőséges gazdasági eredményektől. Ez mellett azonban 30%-ra mind a maximális, mind pedig a minimális érték előfordulása megfigyelhető volt. Hozzá véve ehhez azt a 20%-ot, amely esetben csak a negatív szélsőérték jelent meg, jellemzően a minta vállalkozásainak fele a vizsgált időszakban legalább egyszer veszteséget realizált. Mindez nem magyarázható teljes mértékben a vizsgált piaci jellemzők kedvezőtlen alakulásával. Eredményeink szerint sem a bor felvásárlási ára, sem pedig a szőlőtermés mennyisége nem mutatott erős korrelációt az adózás előtti eredménnyel.

Mindezek mellett a minta 20%-ában egynél nagyobb gyakorisággal tártuk fel a maximális eredmény előfordulását. Ebben az esetben feltételezhető, hogy a gazdaságok egyéb kapcsolódó tevékenységgel egészítik ki a szőlész – borász tevékenységből származó jövedelmet.

Biztató eredményként értékelhető a készletérték növekedése. A minta vállalkozásainak ez irányú megfigyelése jelentős készletérték növekedést mutatott a 2019. évben a 2009 éves bázishoz képest. Adatban kifejezve a növekedés 97,5%-os volt, a vállalkozások gyakorlatilag megduplázták készleteik pénzbeli értékét. Ezen pozitív folyamatot kissé beárnyékolja, ha az abszolút növekedés mellett a ráfordítási költségek jelentős növekedését is figyelembe vesszük. Mindezekon túl a készletérték és a felvásárlási ár közepes ($r = 0,52$), még a termékmennyiség gyenge, fordított ($r = -0,16$) korrelációs kapcsolatot mutatott a vizsgált időintervallumban.

A stabil, kiegyensúlyozott gazdálkodás és a számviteli mérleg eszközoldalának viszonya mértékadó változáson ment át a tanulmányozott időszakot tekintve. Az aktívákon belül a 2009 bázisét tekintve 2019. évre a forgóeszközök aránya 74%-ról 85%-ra emelkedett, még ennek ellensúlyozására a befektetett eszközök hányada 26%-ról 14%-ra mérséklődött. 2019. év tekintetében az aktív időbeli elhatárolások is megjelentek, bár csekély mértékben, a részarányuk megközelítőleg 1%-ra tehető. A válság első évében (2020 év) a 2019. évhez képest mértékadó változás már nem történt. A kapott eredmények láthatóvá tették, hogy a borvidék vállalkozásainak aktívait jelentős mértékben a forgóeszközök határozzák meg. A minta vállalkozásai esetében a forgóeszközökön belül a készletek aránya 67% és 75,7% között változott, egyre dominánsabb részarányal. Mindezek mellett a követelés állomány jelentős mértékben csökkent, még a vállalkozások az egyéb pénzügyi műveletek lehetőségével nem éltek a gazdálkodás diverzifikálására. A likviditás tekintetében a vállalkozások pénzügyi stabilitásának bázisát a készletek jelentették. Még a likviditási ráta tekintetében a vállalkozások átlagosan 85%-a bizonyult fizetőképessé, addig a készletek elhagyásával meghatározott likviditási gyorsráta tekintetében már csak a vállalkozások csupán 38%-a érte el a fizetőképesség küszöbértékét.

Az Egri borvidék kilátásaival kapcsolatos Markov – modell némi javulást mutatott a 2024. évre vonatkozóan. A becsült eredmények alapján a veszteséges vállalkozások száma jelentős csökkenést mutatott a 2020. évi mért eredményhez képest. Sajnálatosan a nyereséget realizáló vállalkozások számának csak csekély növekedése várható. Az előrejelzés alapján 2024. évben a borvidék vállalkozásainak 27%-a veszteséget, 40%-a nullszaldót, még 33%-a nyereséget realizál.

A kapott eredmények tükrében több olyan javaslat is megfogalmazható, amelyek több szempontból is képesek operatív módon támogatni az Egri borvidék szőlész – borász társasvállalkozásait. A Borászati Üzemek Nyilvántartása (2017) alapján az Egri borvidék tekintetében az ágazat termelési struktúrájának gerincét jellemzően a mikro- és kisvállalkozások adják. Ennek számtalan előnyét tapasztalhatjuk, mint például a diverzifikált, tájjellegű termékkínálat, a helyi borkultúra szélesítése, hagyományainak megőrzése. Mindezek mellett azonban jelentős gazdasági, versenypiaci hátrányokat is tapasztalhatunk. Ezek jórészt a tőke elaprózódottságára és az ebből fakadó kitétettségre vezethetők vissza, amelyeket látens módon a számviteli mérlegeredmények is alátámasztanak. Mindezek rendkívüli módon megnehezítik az Egri borvidék hosszútávú stratégiájának megvalósítását, a generációváltás folyamatát, valamint a mikro- és kisvállalkozások innovációját.

Meglátásunk szerint, a vállalkozások eredményes működése szempontjából elengedhetetlen a szakhatósági -, valamint a szakmai szervezetek operatív támogatásának növelése. Ezen belül kiemelt figyelmet kell fordítani a vállalkozások együttműködésének elősegítésére, támogatására. Elsősorban célszerű (lenne) növelni azokat a támogatásokat, amelyek a vállalkozások ráfordítási oldalán közvetlenül jelentkeznek és elsősorban a méretgazdaságosság kérdéskörében válnak láthatóvá. Véleményünk szerint jelentős előrelépés lenne a kooperatív együttműködések szorgalmazása a technikai eszközök beszerzése – üzemeltetése területén (gépkörök, közös géphasználat, szabad kapacitások

összehangolásának információs háttere), valamint a magas beruházási költségekkel járó innovációs projektek megvalósításában (területalapú kooperatív precíziós gazdálkodás megvalósulásának elősegítése). A nemzetközi kereskedelem lehetőségeinek jobb kihasználása érdekében szükségesnek tartjuk a borvidék kereskedelmi folyamatainak magasabb szintű összehangolását, fejlesztését, amelyet elsősorban az exportalap mennyiségi és minőségi stabilizálásában látunk. Ezzel kapcsolatban további kooperációs lehetőséget látunk a marketing területén, ahol szintén a méretgazdaságosság jelentene előnyt a borvidék mikro- és kisvállalkozásai számára. Mindezek mellett szükségesnek látjuk a készletárolással kapcsolatos beruházások elősegítését, szakmai támogatását. Véleményünk szerint a központi szakmai irányítás részéről erőteljesebb ösztönzésre lenne szükség a főtevékenység melletti kiegészítő tevékenységek ösztönzésére, ezzel a bevételi források jelentősebb diverzifikálásának támogatására.

Vállalati szinten kedvező szakmai intervenciónak látjuk a likviditás javítására irányuló professzionális szakmai beavatkozásokat. Ezen belül célszerűnek tartjuk az egyéb pénzügyi tevékenység lehetőségeinek kiaknázására irányuló szakmai támogatásokat, a korszerű vállalatgazdálkodás monetáris eszközrendszerének megismertetését, az ezzel kapcsolatos vállalkozói ismeretek bővítését. Mindezekben belül itt hívjuk fel a figyelmet a követelések kezelésével kapcsolatos, a mikro- és kisvállalkozások tekintetében központi területet jelentő kérdéskör ismeretanyagának kiszélesítésére.

Hivatkozott források

- [1.] Bedenik N. O. (2015): The challenge of controlling. *International Journal of Industrial Engineering and Management* 6(4), 14–30.
- [2.] Bogáth, Á. (2017): *Kkv controlling*. Tanulmánykötet-Vállalkozásfejlesztés a XXI. században VII. 70–81.
- [3.] Gabor, M. S. (2005). *Rejtett Markov Modellekre Statisztikai Vizsgálata* (Doctoral dissertation, Phd Dissertation). 148p.
- [4.] Gardner B. L. (2005): Causes of rural economic development. *Agricultural Economics* 32. 21–41. DOI: www.doi.org/10.1111/j.0169-5150.2004.00012.x
- [5.] Hágen I. Zs., Holló E (2017): A hazai kkv-k helyzete, a versenyképesség, innováció és controlling tükrében. *Controller info*, 5 (1), 22–34.
- [6.] Káposzta J. (2016): Regionális összefüggések a vidékgazdaság fejlesztésében. *Studia Mundi – Economica* 3(1), 52–61. DOI: www.doi.org/10.18531/Studia.Mundi.2016.03.01.52-61
- [7.] Kis K. (2014): Vidékgazdaság, kultúra, lokalizáció: eltérő válaszok és fejlődési differenciák. *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok*, 9(1–2), 9–28.
- [8.] Kovács A. D., Farkas J.Z., Perger É. (2015): A vidék fogalma, lehatárolása és új tipológiai kísérlete. *Tér és Társadalom* 29(1), 11–34. DOI: www.doi.org/10.17649/TET.29.1.2674
- [9.] Major K. (2007). Markov láncok használata a regionális jövedelemegyenlőtlenségek előrejelzésében. *Tér és Társadalom*, 21(1), 53–67. DOI: www.doi.org/10.17649/TET.21.1.1093
- [10.] Netzer, O., Lattin, J. M., & Srinivasan, V. (2008). A hidden Markov model of customer relationship dynamics. *Marketing science*, 27(2), 185–204. DOI: <https://doi.org/10.1287/mksc.1070.0294>
- [11.] Ritter K. (2018): A vidékgazdaság foglalkoztatási szerkezete Magyarországon. *Hadtudományi Szemle*, 9(4), 34–50
- [12.] Székely A.; Krajcsovicz Á. (2017): A népességmegtartó képesség kérdésköre, valamint kísérlet annak számítására. *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok*, 12(1-2) 63–76.

Szerzők

Vincze Judit
PhD, egyetemi docens
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Természettudományi Kar Szőlészeti és Borászati Intézet
vincze.judit@uni-eszterhazy.hu

Antal Sándor
PhD hallgató
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola
s.antal0924@gmail.com

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: [CC-BY-NC-ND-4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

